Eduskunnan sivistys- ja tiedejaosto

00102 Eduskunta

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Viite: HE 146/2020 vp

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry (Unifi) kiittää mahdollisuudesta lausua Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle valtion 2021 talousarvioista. Lausunnossa otetaan kantaa erityisesti pyydettyihin teemoihin: Opetuksen toimivuus ja sen laadun varmistaminen korona-aikana, Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan kehitysnäkymät ja mahdollisuudet T&K-rahoituksen tason korottamiseen asetettujen tavoitteiden mukaisesti sekä EU:n elpymisrahaston varojen hyödyntäminen.

Uudistavan ja kestävän kasvun tavoitteet edellyttävät kunnianhimoisia tulevaisuusinvestointeja koulutukseen ja tutkimukseen

Suomalainen yhteiskunta on suurten mullistusten edessä: väestönkehitys, työelämän murros ja kestävän kehityksen tarpeet vaativat meitä uudistumaan nopeasti. Pitkittyneen koronakriisin seurauksena muutostahti on vain kiihtynyt, ja uudenlaisia ratkaisuja on kehitettävä pikaisesti. Korona-ajan vaikutukset lisäävät myös riskiä eriarvoistumiseen sekä osaamistason laskuun. Nykyinen tiede- ja koulutusmyönteinen hallitusohjelma on Suomen tulevaisuudelle erinomainen lähtökohta. Talouden elpyminen sekä kilpailukyvyn uudistuminen ja kestävä kasvu voivat tapahtua ainoastaan osaamistason nostamisella. Suomen asettamat kunnianhimoiset tavoitteet kasvattaa korkeakoulutettujen osuus 50 %:iin nuorista aikuisista sekä TKI-panostukset 4 %:iin BKT:sta edellyttävät pitkäjänteistä rahoituksen perustason nostamista, jota määräaikaisilla instrumenteilla voidaan edelleen kohdennetusti tehostaa.

Yliopistojen opetus korona-aikana

Suomen yliopistot pystyivät nopeassa aikataulussa keväällä 2020 siirtymään onnistuneesti etäopetukseen. Yliopistot ovat pystyneet toteuttamaan myös tutkimustoimintaansa laadukkaasti ja turvallisesti. Yliopistojen tekemien selvitysten mukaan sekä opiskelijoiden että henkilöstön kokemukset kevään poikkeustilanteesta ovat olleet olosuhteisiin nähden hyvät. Pitkittynyt koronatilanne on kuitenkin aiheuttanut opiskelijoiden keskuudessa huolta opintojen etenemisestä ja valmistumisesta. Hybridiopetuksen tarve lisää henkilöstön työkuormaa. Yliopistoyhteisöissä on noussut huoli opetuksen laadun säilymisestä sekä opiskelijoiden ja henkilöstön jaksamisesta.

Korotetut tutkintotavoitteet on mahdollista saavuttaa oikein resursoituina

Hallitus on asettanut tavoitteen kasvattaa korkeakoulutettujen määrää siten, että vuonna 2030 50 prosenttia nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon. Tavoitteen saavuttaminen on mahdollista, mutta laadukas opetus edellyttää riittävää resursointia.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat sopineet opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa yhteensä noin 10 000 aloituspaikan lisäämisestä vuosille 2020–2022. Aloituspaikkojen lisäys onkin saatu nopeasti käyntiin jo vuodelle 2020 myönnetyn 124 M€ erillisen lisärahan avulla. Koulutuksen kustannukset vaihtelevat koulutusaloittain, mutta keskimäärin yhden opiskelijavuoden kustannus yliopistossa on noin 10 000 €. Lisäaloituspaikkojen rahoitusta on kuitenkin myönnetty vain 6 000 € / aloituspaikka. Lisärahoituksen jälkeen korkeakoulujen rahoituskehystä tulisi korottaa noin 100 miljoonalla eurolla, jotta opiskelijamäärän kasvattaminen ei uhkaa koulutuksen laatua.

Vastuullisina toimijoina yliopistot eivät tule pudottamaan opetuksen laatua vähentyneiden resurssien takia. Rahoitusvaje tulee väistämättä siirtämään voimavaroja tutkimuksesta opetukseen. Tämä puolestaan on ristiriidassa Suomen TKI-tiekartan tavoitteiden kanssa. Tilannetta voidaan parantaa kohdentamalla TKI-tiekartan mukaisia investointeja yliopistoille.

Tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan kehitysnäkymät ja mahdollisuudet T&K-rahoituksen tason korottamiseen asetettujen tavoitteiden mukaisesti

Suomen globaalille kilpailukyvylle välttämättömät läpimurtoinnovaatiot edellyttävät pitkäjänteistä tutkimukseen panostamista. Tutkimuksen resursointi nojaa kuitenkin edelleen liikaa määräaikaisten instrumenttien varaan. Vuonna 2019 bruttokansantuotteesta 2,7 prosenttia käytettiin TKI-toimintaan. Tavoitteena on nostaa taso 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä, siten että noin 2/3 rahoituksesta tulee yksityiseltä sektorilta ja 1/3 julkiselta. Tämä edellyttää miljardin euron julkisia lisäpanostuksia. Jotta tavoitteeseen päästään, hallituksen olisi esitettävä suunnitelma kestävästä TKI-rahoituksen lisäämisestä noin 100 miljoonalla eurolla vuosittain. Vuodelle 2021 suunnitellut panostukset eivät ole riittäviä suhteessa TKI-tiekartan tavoitteisiin. Tulevina vuosina tutkimuksen rahoitukseen kohdistuu paineita myös rahapelitoiminnan odotettujen tuottojen vähentyessä nykyisestä 105 miljoonasta eurosta. Tutkimusrahoituksen sirpaloitumista ja kohdennetun rahoituksen osuuden edelleen kasvattamista tulee välttää. Osaltaan ne syövät kilpailukykyä vieden kohtuuttomasti tutkijoiden aikaa rahoituksen hakemiseen ja siitä raportointiin. Suunniteltu elvytysrahoituksen käyttö tutkimuksen tukemiseen on kannatettavaa. Tutkimusrahoituksen pitkäjänteinen pohja on kuitenkin turvattava myös elvytyspaketin jälkeen. Kotimaiset panostukset tutkijalähtöiseen tutkimukseen auttavat myös kotiuttamaan eurooppalaista tutkimusrahoitusta, mikä on linjassa Suomen TKI-tiekartan tavoitteiden kanssa.

Yrityksille suunnitteilla oleva verovähennys TKI-yhteistyöhön korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa on kannatettava. Se voi kiihdyttää yritysten kykyä ja halukkuutta osallistua yhteisten hankkeiden rahoittamiseen aiempaa voimakkaammin ja rakentaa pitkäaikaisia TKI-kumppanuuksia. Jotta yhteistyön potentiaali saadaan varmasti käyttöön, on yritysten verovähennyksen lisäksi kohdistettava rahoitusta myös korkeakouluille.

EU:n elpymisrahaston käyttö tulevaisuusinvestointeihin

Suomen saama osuus EU:n elpymisrahastosta on arvioiden mukaan 2,3 miljardia euroa vuosina 2021–23. Unifi esittää, että rahastoa käytetään kansainvälisesti kilpailukykyisen, tutkijalähtöisen tutkimuksen ja tutkimusinfrastruktuurien tukemiseen osana kansallisesti verkottuneita osaamisekosysteemejä. EU:n monivuotisen rahoituskehyksen muotoutumisessa on uhkana tutkimusrahoituksen aleneminen, mikä riskeeraa pitkällä aikajänteellä merkittävästi tutkimuksen kilpailukykyä. Elpymisrahasto tarjoaa erinomaisen työkalun rahoituksen täydentämiseen.

Unifi esittää, että EU:n elpymisrahoitusta käytetään myös väestön osaamistason nostoon. Koulutuksen digitalisaation ja saavutettavuuden edistäminen vaatii panostuksia, samoin jatkuvan oppimisen sekä ohjauksen ja neuvonnan toimet. Myös korkeakoulujen perusrahoituksen nostaminen on perusteltua kasvaneiden tutkintotavoitteiden saavuttamiseksi. Elpymisrahoituksen käyttö näihin tavoitteisiin on vahva investointi tulevaisuuteen.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Puheenjohtaja

Keijo Hämäläinen

Toiminnanjohtaja

Tanja Risikko